

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه لرستان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی

عنوان:
صور خیال در شعر غنایی لکی

نگارش:
حسن رضا چگنی

استاد راهنما:
دکتر علی نوری

استاد مشاور:
دکتر علی عباس رضایی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته زبان و ادبیات فارسی
تیرماه ۱۳۹۱

بسمه تعالی

دانشگاه لرستان

همه‌ی امتیازات این پایان‌نامه به دانشگاه لرستان تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب در مجلات، کنفرانس‌ها یا سخنرانی‌ها باید نام دانشگاه لرستان (یا استاد یا اساتید راهنمای پایان‌نامه) و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

تقدیم به

همسر و فرزندان عزیزم که در طی مراحل انجام این پایان نامه سختی‌های بسیاری را متحمل شدند و یاریم نمودند.

تقدیر و تشکر

برخود لازم می دانم که از زحمات اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر علی نوری استاد راهنما ، دکتر علی عباس رضایی استاد مشاور ، جناب آقای دکتر علی حیدری و سرکار خانم دکتر مرادخانی که قبول زحمت نموده و داوری این پایان نامه را به عهده گرفتند تقدیر و تشکر نمایم .
همچنین از اساتید محترم گروه ادبیات فارسی دانشگاه لرستان که در دوران تحصیل از حضور گرانقدرشان استفاده نموده ام قدردانی و تشکر می کنم .

چکیده

در این پایان نامه جلوه های گوناگون صور خیال در شعر لکی بررسی می شود. بدین منظور در فصل اول مقدمه و کلیات، در فصل دوم انواع شعر لکی و جلوه های گوناگون صور خیال در شعر غنایی لکی بررسی می شود در فصل سوم به جلوه های ظهور و بروز صور خیال در شعر شاعران: غلامرضا ارکوازی، ملا پریشان دلفانی و ملامنوچهر کولیوند پرداخته شده و در فصل چهارم تاثیر عوامل مختلف بر شعر لکی و مقایسه ی اشعار شاعران یاد شده از این نظر بررسی شده است. و فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهاد می باشد.

درباره صور خیال در شعر غنایی لکی نتیجه می گیرد که در شعر غنایی لکی همانند شعر سایر زبان ها و گویش ها صور خیال وجود دارد و در پایان پیشنهاد می کند ۱- اشعار لکی و لری از نظر بدیع لفظی و معنوی مورد تحقیق قرار گیرد. ۲- انواع ادبی منعکس شده در شعرهای لکی و لری با شعر فارسی مقایسه شوند. ۳- در مورد اقتباهای شاعران لک از شاعران بزرگ فارسی تحقیق شود.

کلید واژه ها: صور خیال، انواع ادبی، شعر غنایی، گویش،

چکیده

فصل اول:
مقدمه کلیات

۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسئله
۴	۳-۱- تعریف مفاهیم تحقیق
۴	۴-۱- سوالات تحقیق
۴	۵-۱- فرضیات تحقیق
۴	۶-۱- پیشینه موضوع و سوابق مربوط
۵	۷-۱- ضرورت ها و اهداف تحقیق

فصل دوم:

انواع شعر لکی و جلوه‌های گوناگون
صور خیال در شعر غنایی لکی

۷	۱-۲- انواع شعر لکی از نظر قالب
۷	۱-۱-۲- غزل
۸	۲-۱-۲- قصیده
۱۰	۳-۱-۲- مثنوی
۱۳	۴-۱-۲- ترجیع‌بند
۱۴	۵-۱-۲- ترکیب‌بند
۱۵	۶-۱-۲- دوبیتی
۱۶	۲-۲- جلوه‌های گوناگون صور خیال در شعر غنایی لکی
۱۶	۱-۲-۲- تشبیه
۱۸	۲-۲-۲- استعاره مصرحه
۱۹	۳-۲-۲- استعاره مکنیه و تشخیص
۲۰	۴-۲-۲- کنایه
۲۱	۵-۲-۲- مجاز

فصل سوم:

جلوه‌های ظهور و بروز صور خیال در شعر شاعران
غلامرضا ارکوازی، ملا پیرشان و ملا منوچهر

۲۳	۱-۳- شرح حال و زندگی‌نامه غلامرضا ارکوازی
۲۴	۱-۱-۳- اشعار ارکوازی در یک نگاه
۲۵	۲-۱-۳- صور خیال در شعر غلامرضا ارکوازی
۲۵	۱-۲-۱-۳- تشبیه در شعر غلامرضا ارکوازی
۲۷	۲-۲-۱-۳- تصاویر خیالی غیرحسی
۲۷	۳-۲-۱-۳- انواع تشبیه به لحاظ شکل در اشعار غلامرضا ارکوازی
۳۰	۴-۱-۳- استعاره مصرحه در شعر غلامرضا ارکوازی
۳۱	۵-۱-۳- استعاره مکنیه و تشخیص در شعر غلامرضا ارکوازی
۳۲	۶-۱-۳- خاستگاه عناصر صور تشخیص در شعر ارکوازی
۳۳	۷-۱-۳- کنایه در شعر غلامرضا ارکوازی

۳۴ ۳-۱-۸- مجاز در شعر غلامرضا ارکوازی
۳۵ ۳-۲- زندگی‌نامه ملاپریشان
۳۶ ۳-۲-۱- اشعار ملاپریشان در یک نگاه
۳۸ ۳-۲-۲- صور خیال در شعر ملاپریشان
۳۸ ۳-۲-۱- تشبیه در شعر ملاپریشان
۳۹ ۳-۲-۲- رنگ‌ها در تصاویر تشبیهی ملاپریشان
۳۹ ۳-۲-۳- حرکت و ایستایی در عناصر تشکیل‌دهنده‌ی تصاویر تشبیهی ملاپریشان
۴۰ ۳-۲-۴- عناصر ایستا و بی‌حرکت در تصاویر تشبیهی ملاپریشان
۴۰ ۳-۲-۵- اجزای تشکیل‌دهنده‌ی تصاویر در تشبیهات ملاپریشان
۴۲ ۳-۲-۳- انواع تشبیه در شعر ملاپریشان
۴۵ ۳-۲-۴- استعاره مصرحه در شعر ملاپریشان
۴۶ ۳-۲-۱- ایستایی و پویایی در استعارات ملاپریشان
۴۷ ۳-۲-۵- استعاره مکنیه و تشخیص در شعر ملاپریشان
۴۸ ۳-۲-۱- حرکت و ایستایی در استعاره مکنیه و تشخیص‌های ملاپریشان
۴۹ ۳-۲-۶- کنایه در شعر ملاپریشان
۵۱ ۳-۲-۱- ایستایی و پویایی در تصاویر کنایه‌ی اشعار ملاپریشان
۵۱ ۳-۲-۷- مجاز در شعر ملاپریشان
۵۳ ۳-۳- شرح حال و زندگی‌نامه ملامنوچهر کولیوند
۵۳ ۳-۳-۱- اشعار ملامنوچهر در یک نگاه
۵۶ ۳-۳-۲- قالبهای شعریای که ملا منوچهر کولیوند در آنها شعر سروده است
۵۸ ۳-۳-۳- صور خیال در شعر ملامنوچهر
۵۸ ۳-۳-۱- تشبیه در شعر ملامنوچهر
۵۸ ۳-۳-۲- انواع تشبیه در شعر ملا منوچهر
۶۱ ۳-۳-۴- استعاره مصرحه در شعر ملا منوچهر
۶۲ ۳-۳-۱- تکرار در استعارات ملا منوچهر
۶۳ ۳-۳-۲- رنگ در استعارات ملا منوچهر
۶۳ ۳-۳-۳- ایستایی و حرکت در تصاویر استعارهای ملا منوچهر
۶۳ ۳-۳-۵- انواع استعاره مصرحه در شعر ملا منوچهر
۶۵ ۳-۳-۶- استعاره مکنیه و تشخیص در شعر ملا منوچهر
۶۸ ۳-۳-۷- کنایه در شعر ملا منوچهر
۶۹ ۳-۳-۸- مجاز در شعر ملا منوچهر

فصل چهارم:

بررسی تأثیر عوامل مختلف بر شعر لکی و مقایسه اشعار شاعران یاد شده از این نظر

۷۲ ۴-۱- آموزه‌های دینی
۷۴ ۴-۲- طبیعت و عوامل طبیعی
۷۵ ۴-۳- رثا و مرثیه
۷۶ ۴-۴- عشق و عاشقی
۷۷ ۴-۵- عرفان و اندیشه‌های عرفانی
۷۷ ۴-۶- جنگ‌های محلی و منطقه‌ای
۷۸ ۴-۷- شاعران و سرایندهگان بزرگ فارسی

۸-۴- مقایسه ی اشعار شاعران: غلامرضا ارکوازی، ملاپرشان دلفانی و ملامنوچهر کولیوند از نظر تاثیر عوامل مختلف بر شعر آنها ۷۹

فصل پنجم:
نتیجه‌گیری و پیشنهاد

۱-۵- نتیجه‌گیری..... ۸۲
۲-۵- پیشنهاد ۸۲
منابع ۸۵

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۸۳	نمودار صور خیال در شعر غلامرضا ارکوازی.....
۸۳	نمودار صور خیال در شعر ملاپریشان.....
۸۴	نمودار صور خیال در شعر ملامنوچهر کولیوند.....

فصل اول:
مقدمه کلیات

۱-۱-۱- مقدمه

لکی یکی از گویش‌های اصلی مردم لرستان و نیز گویش مردم تعدادی از شهرهای استان‌های کرمانشاه، ایلام، همدان، خوزستان، قم و برخی شهرهای شرقی عراق می‌باشد؛ اگرچه گویش لکی در این مناطق با هم اختلافاتی دارند. از میان گویش‌های لکی، لکی اورامانی یا گورانی به‌عنوان زبان شاعری قاطبه‌ی شاعران کهن این چند استان انتخاب شده و شاعران لکسرا از دیرباز صرف‌نظر از لهجه‌ی محل سکونت‌شان به این گویش خاص لکی شعر گفته‌اند. شعر لکی را می‌توان در دو دوره‌ی کلی طرح و بررسی کرد: الف) شعر لکی کهن و سنتی ب) شعر لکی دوره‌ی جدید.

پیشینه‌ی شعر لکی را محققین به نیمه‌ی نخست قرن پنجم نسبت می‌دهند. متأسفانه تا به حال کسی در مورد پیشینه‌ی تاریخی شعر لکی تحقیق جامعی انجام نداده و سند و مدرک معتبری در مورد اولین سراینندگان و یا اولین اشعار لکی در دست نیست. تنها اسفندیار غضنفری در کتاب «گلزار ادب» با آوردن چهار بیت شعر لکی آن‌ها را منسوب به «شاخشین» می‌داند و وی را این‌گونه معرفی می‌کند: پدر این عارف بزرگوار معلوم نیست لکن به موجب نوشته‌ی وی از مادری پاک نهاد به نام «جلاله خانم» زاده شد. تاریخ تولدش ۴۰۶ و فوت او نیز در سال ۴۶۷ اتفاق افتاده است» (غضنفری، ۱۳۷۸: ۲۳۵)

مطلبی که مرحوم غضنفری در متن به آن اشاره کرده معلوم نیست از کیست و در چه کتاب یا نوشته‌ای آمده است؛ لذا در مورد پیشینه‌ی شعر لکی و نخستین اشعار و سراینندگان آن نمی‌توان تاریخ دقیقی ذکر کرد؛ ولی از آن‌جا که غضنفری «باباطاهر» را شاگرد شاخشین می‌داند، چنان‌چه این گفته صحت داشته باشد پیشینه‌ی اولین اشعار لکی به «قرن پنجم» هجری قمری و حتی قبل از آن برمی‌گردد زیرا حتی اگر نسبت این اشعار به شاه خشین صحت نداشته باشد، با توجه به این‌که «باباطاهر» براساس برخی تحقیقات متاخر (از جمله برخی پایان‌نامه‌ها) یکی از شاعران لک به حساب می‌آید؛ لذا براساس آن چه دکتر معین در بخش «اعلام» فرهنگ لغت خود نوشته و تولد وی را اواخر قرن چهارم آورده است می‌توان به تقریب، اولین شعر و شاعران لکسرا را مربوط به قرن پنجم ه.ق. دانست. اما بیشترین آثار موجود در شعر لکی مربوط به قرن هشتم به بعد می‌باشد. از شاعران لکی گوی قرن پنجم می‌توان به شاخشین، سلطان صحاک، بابابزرگ لرستانی، پیرحیدر لرستانی و باباطاهر عریان اشاره کرد. از شاعران قرن هشتم می‌توان ملاپریشان، غیاثوند، دلفانی و به نظر برخی دینوری و پس از او سید نوشاد، ترکه میر از ادبخت، خان میرزا، ملاحق‌علی، ملا منوچهر و غلامرضا ارکوازی را می‌توان نام برد.

شعر لکی را از جهت وزن می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: الف) شعر قدیم که این نوع شعر از ابتدا تا انتها براساس وزن هجایی سروده شده است. گرچه در اشعار برخی از شاعران این دوره چون ملا منوچهر و ملاحق‌علی سیاهپوش اشعاری با وزن عروضی نیز یافت می‌شود؛ مانند:

« نور علی او شه عالی جناب عالم از او جلوه گر و کامیاب »

(نورمحمدی، ۱۳۸۱: ۸۹)

معنی بیت: «عالم از نور علی (ع) آن شاه عالیقدر روشن و کامیاب گشت». که در بحر سریع مطوی مکتشف سروده شده است. ولی اشعار هجایی (ده هجا در هر مصرع) اکثریت اشعار را تشکیل می‌دهند. ب) اشعار جدید. این نوع شعر بیشتر مربوط به اواخر نیمه اول و نیمه

دوم قرن حاضر می‌باشد و از نظر وزن می‌توان گفت شاعران امروز لکی گو، وزن هجایی را تا حدی رها کرده و به وزن عروضی روی آورده‌اند.

شعر لکی از حیث زبان نیز به دو دسته تقسیم می‌شود:

۱- شعر قدیم. این نوع شعر علی‌رغم این‌که گویندگان آن دارای لهجه‌ها و گویش‌های متفاوت می‌باشند، زبانی واحد دارند که تقسیمات جغرافیایی بر آن تأثیر چندانی ندارد. به این نوع زبان واحد، زبان «گورانی» یا «اورامی» گفته می‌شود به‌طوری‌که اشعار ملا پریشان و ملا منوچهر با اشعار غلامرضا ارکوازی، خان میرزا، خانای قبادی از حیث لفظ و تلفظ و گویش تفاوت چندانی ندارند.

۲) شعرهای جدید که از جهت زبان و گویش، وحدت چندانی ندارند؛ به‌طوری‌که هر یک از شاعران با لهجه و گویش خاص خود شعر سروده‌اند. این اختلاف در لهجه وجه ممیز شعر مناطق جغرافیایی متعدد لک زبان است. شعر لکی به دو دوره قدیم و جدید تقسیم می‌شود؛ اما این تقسیم‌بندی چندان شباهتی با تقسیم بندی شعر فارسی به شعر قدیم و جدید ندارد؛ زیرا شعر نو و جدید لکی در همان قالب‌های سنتی سروده شده‌اند و اشعار جدید همانند شعرهای قدیم دارای مصراع‌های مساوی و قافیه و ردیف هستند؛ در حالی که شعر نو فارسی، کاملاً از حیث زبان، قالب و محتوا با شعر سنتی و کهن متفاوت است.

این شعرها از حیث واژگان، مفاهیم و مضامین نیز تغییر جدی کرده‌اند و عمدتاً نو شده‌اند. قالب‌های رایج در شعر قدیم عبارتند از: مثنوی، غزل، ترجیع‌بند، قصیده، ترکیب‌بند و تعداد معدودی دوبیتی؛ و در شعر جدید، قالب‌های شعری همان قالب‌ها می‌باشند گرچه ممکن است از جهت کمیت و نیز از حیث زبان و درون مایه تغییراتی داشته باشند. مضامین و موضوعات شعر قدیم لکی عبارتند از: توحید، مدح پیامبر و ائمه اطهار، عرفان و آموزه‌های دینی، عشق و عاشقی، طنز و مطایبه، رثا و مرثیه؛ و در شعر نو لکی، علاوه بر موضوعات فوق، مسائل اجتماعی و تا حدودی سیاسی و انتقادی نیز به موضوعات شعری افزوده شده است. از شاعران نامدار شعر لکی در گذشته می‌توان ملاپریشان، سید نوشاد، ترکه میر، ملا حق‌علی، ملا منوچهر، محمدتقی موموند، محمدحسن کولیوند، ملا رستم ایلامی و غلامرضا ارکوازی را نام برد و از شاعران لکی‌سرای جدید می‌توان از حجت اله مهدوی، عزیز بیرانوند، رضا حسونند، خدایگان و بهادر غلامی یاد کرد.

۱-۲- بیان مسئله

منتقدان، صور خیال را مایه اصلی ادبیت در آثار ادبی دانسته‌اند و بر این اساس می‌توان آنها را مهم‌ترین وجوه شاعرانگی و ادبیات یک متن ادبی به حساب آورد. شعر لکی نیز مانند شعر در دیگر زبان‌ها و گویش‌ها مملو از صور خیال است و راز تازگی ماندگاری و تأثیر گذاری این شعر را باید علاوه بر صمیمیت و قدرت عاطفی شاعران و موضوعات و مضامین طبیعی در تنوع عمق و پختگی صورت‌های خیالی آن دانست.

عوامل موثر بر صور خیال در شعر لکی را می‌توان طبیعت و جلوه‌های گوناگون آن روابط اجتماعی و مناسک مراسم محلی و بومی و نیز باورها و معتقدات مردم این سامان دانست.

صور خیال در شعر غنایی لکی نسبت به انواع و گونه‌های شعری دیگر چشمگیرتر و متنوع‌تر است و از این حیث عمده شاعران لک سرا اشعار غنایی سرشار از تصاویر خیالی درخشانی دارند.

در این پایان‌نامه جلوه‌های گوناگون صور خیال در شعر غنایی لکی بررسی می‌شود بدین منظور آثار ملاپریشان ملا منوچهر و غلامرضا ارکوازی را که هم شاعرانی چیره دست و صاحب نام هستند و هم مجموعه‌هایی از شعر آنان در دسترس است برگزیده‌ام.

۱-۳- تعریف مفاهیم تحقیق

۱- شعر غنایی: یکی از مهمترین انواع شعر، شعر غنایی است که بیش از هر چیزی بر احساسات و عواطف شاعران تکیه دارد. و بیان کننده‌ی احساسات درونی تجربیات عاطفی و تأثرات روحی و روانی آنان است.

۲- صور خیال: شاعران برای بیان و انتقال زیبا، موثر و مخیل افکار و عواطف خویش از ابزارهای خاصی استفاده می‌کنند که ناشی از ذهنیت‌ها، علایق و انگیزه‌های آنها است. و طرز نگاه آنان را به پدیده‌های هستی نشان می‌دهد. اصطلاحاً به این ابزارها صور خیال گفته می‌شود از مهمترین این ابزارها می‌توان به: تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز اشاره کرد.

۱-۴- سوالات تحقیق

سوال اصلی

۱- صور خیال در شعر غنایی لکی چه جایگاهی دارد؟

سوالات فرعی

۱- شاعران لک زبان بیشتر، از کدام یک از صور خیال در شعرشان بهره گرفته اند؟

۲- زمینه‌های اصلی اخذ این صورتهای خیالی چیست؟

۱-۵- فرضیات تحقیق

فرضیه اصلی

استفاده از صور خیال در شعر غنایی لکی از جهات مختلف حائز اهمیت است نخست آن که در تازگی و طراوت و لطف اشعار غنایی این شاعران نقش تعیین کننده دارد. دیگر آن که بخش مهمی از قدرت تأثیر این نوع شعر ناشی از دقت سراینندگان آنها در ساخت و بکارگیری استعارات تشبیهات و کنایات مختلف به ویژه تشبیهات استعارات و کنایات بومی و محلی است و سوم آن که پختگی دقت و روشنی صورتهای خیال، تأثیر عاطفی قوی و صمیمی این شاعران را نیز، به‌ویژه در اشعار غنایی آنان دوچندان می‌سازد.

فرضیات فرعی

فرضیه اول: شاعران لک سرا تشبیه را بیشتر از دیگر صورتهای خیال در شعرشان به کار برده اند.

فرضیه دوم: شاعران لک صورتهای خیالی اشعار غنایی‌شان را از مایه‌ها و زمینه‌های گوناگون اخذ کرده‌اند از جمله اقلیم و طبیعت محل زندگی‌شان روابط خانوادگی و آداب و رسوم محلی و نیز آثار بزرگ ادبیات فارسی مانند شاهنامه فردوسی منظومه‌های نظامی آثار سعدی و حافظ.

۱-۶- پیشینه موضوع و سوابق مربوط

متأسفانه به رغم زیبایی تنوع و غنای ساختاری و محتوایی شعر لرستان به‌ویژه شعر لکی تاکنون آثار قابل توجهی در این خصوص تدوین نشده است. و حتی تا چند سال پیش بیشتر اشعار شاعران این سرزمین مکتوب نشده بود. و به طور شفاهی در میان مردم رواج داشت. تا اینکه اسفندیار غضنفری گزیده‌ای از این اشعار را در کتاب گلزار ادب لرستان جمع‌آوری کرد. پس از آن یکی دو دیوان از شاعران این خطه منتشر شد مانند دیوان‌های ملاپریشان، ملامنوچهر میرنوروز و ارکوازی که با تمام اشتباهات تایپی و شرح‌های نادرست و ضعیف بسیار ارزشمندند. اما در زمینه نقد و بررسی اشعار شاعران لرستان و به‌ویژه شعر لکی کتاب یا رساله مستقل و مفیدی دیده نمی‌شود. به ویژه در خصوص صور خیال در شعر این شاعران کتاب یا

رساله مستقلی وجود ندارد. گر چه اخیراً مقالاتی در این خصوص پدید آمده است؛ مانند مقاله دکتر نوری با عنوان بهاریه و کله بادیه در شعر لکی.

۱-۷- ضرورت ها و اهداف تحقیق

هم شعر لکی شعری زیبا، موثر و خلاق و ریشه‌دار است که به عنوان بخشی از شعر ایران و یکی از پایه‌های شعر فارسی دارای توانایی‌های بسیاری است و شناخت و تحلیل آن می‌تواند نگرش‌های زیبایی‌شناختی مردم این دیار را نسبت به پدیده‌های هستی نشان دهد و در نتیجه برای دانشجویان ادبیات مفید و راهگشا می‌باشد و هم جایگاه شعر غنایی در بین انواع شعر لکی ضرورت و نیز اهمیت این تحقیق را بیشتر نشان می‌دهد.

۱-۸- روش تحقیق

روش تحلیلی و توصیفی است.

۱-۹- روش و ابزار گرد آوری اطلاعات

روش گرد آوری اطلاعات، کتابخانه ای و ابزار آن فیش می‌باشد.

فصل دوم:

انواع شعر لکی و جلوه‌های گوناگون
صور خیال در شعر غنایی لکی

۲-۱- انواع شعر لکی از نظر قالب

شعر لکی نیز مانند شعر در سایر زبان‌ها و گویش‌ها، انواع مختلفی دارد که در این‌جا به ذکر مهمترین انواع آن می‌پردازیم که عبارتند از: غزل، قصیده، دوبیتی، قطعه، مثنوی، ترکیب‌بند، ترجیع‌بند و اقسام دیگر.

۲-۱-۱- غزل

یکی از قالب‌های پر کاربرد شعر لکی غزل است. این نوع شعر با مضامین عاشقانه و عارفانه در شعر لکی کاربرد فراوان دارد و اکثر شاعران لک به طبع‌آزمایی در این قالب پرداخته‌اند. از جمله شاعرانی که غزل‌های عاشقانه سروده‌اند، ترکه میر آزادبخت است که غزلی عاشقانه به مطلع:

« شو شمعی نیا شورای شه‌ماران
ناگاه نامحرم وادا و یاران » (غضنفری،
۱۳۶۴: ۱۲)

معنی بیت: «شب هنگام شمعی گذاشت و زلفانش را پریشان کرد و ناگهانی آنها را به یاران نشان داد».

« تفرج پی تیپ طغرای حیتاران
صف صف چی سرسان سپاه سرداران » (همان،
۱۲)

معنی بیت: «به منظور تماشا و تفرج گیسوان همانند مار خود را چون سربازانی صف به صف نشان داد».

در این غزل تمام بیت‌ها و مصراع‌ها مقفا هستند. به طوری که در تمام مصراع‌ها هجای قافیه «ار» است که نمونه درخشانی از غزل عاشقانه لکی است و در آن، انواع تشبیه و استعاره و کنایه به چشم می‌خورد، از همین شاعر غزلیات عاشقانه‌ی بسیاری بر جای مانده، که نمونه غزلیات عاشقانه لکی می‌باشد.

از دیگر شاعران نامدار در عرصه غزل ملاحقعلی سیاهپوش است که غزلیات عاشقانه وی بسیار دل‌انگیز است خصوصاً غزل عاشقانه وی به مطلع:

« فنجان بازی کرد، فنجان بازی کرد
شیرین و گرم فنجان بازی کرد » (همان:
۱۲۲)

معنی بیت: « دلدارم با من فنجان بازی کرد، شیرین با من فنجان بازی کرد ».

« نیا و سینی سیم لاجورد
نگین ژ انگشت میناش درآورد » (غضنفری، ۱۳۶۴:
۱۲۲)

معنی بیت: « سیم لاجورد بر روی سینی گذاشت، انگشتر از انگشت بلورین درآورد ». این غزل تمام قافیه، یکی از غزل‌های خوب عاشقانه است.

یکی از غزلیات بنام لکی غزل مشهور ملا رستم ایلامی است که در میان مردم لک‌زبان اشتهار عام دارد. این غزل را در وصف زنی به نام حمیده خانم زن حسین‌قلی‌خان ابوقداره والی اسبق پشتکوه سروده است. این غزل با مطلع:

« دلفان دنگه زلفیلت ای شکل دو ماره
مُستَحْفِظِ أخال و خط و گنج عذاره »
(همان: ۱۷۵)

معنی بیت: « دختر دلفانی گیسوانت به شکل جفتی مار هستند که گنج رخسار و خال عذارت را پاسبانی می کنند »،

« احسنت از او تار حفی حلقه گیسو ثعبانی افعی دم عقرب دم ماره » (همان: ۱۷۵)
معنی بیت: « احسنت بر آن تارهای افعی صفتی که شکل هایی مانند مار و عقرب را تشکیل داده اند ». هم از حیث معنی و مفهوم و هم از حیث وزن و آرایه های ادبی، اهمیت زیادی دارد. اوج زیبایی غزل لکی را می توان در غزل زیبای غلامرضا ارکوازی مشاهده کرد. این غزل را چه از جهت زیبایی مفاهیم و چه از حیث آرایه های بدیعی می توان با غزلیات عاشقانه سعدی و حافظ مقایسه کرد و بدون اغراق غزل زیبا و دل کشی است. مطلع این غزل بیت زیر است:
« زلیخام ژ چین زلیخام ژ چین
چین زلف سنن ژ خیاطه ی چین »

(ارکوازی، ۱۳۷۹: ۱۵۸)

معنی بیت: « معشوقه من که به زیبایی زلیخاست، گویی مو و چین و شکن زلفش از ابریشم خام چینی است ».

« ژ طاووس طغرای الوانی مشکین
عطریات ژ عطر ریخ ژ ریاحین » (همان: ۱۵۸)

معنی بیت: « کاکل و موی سیاه رنگ و خوشبو و آراسته اش را از طاووس، بوی خوشش را از مواد خوشبو کننده و رایحه ی دلپذیرش را از ریاحین گرفته است ». که در آن با استادی خاص به توصیف معشوقه می پردازد.

۲-۱-۲- قصیده

قصیده یکی از قالب های شعری است که شاعران لکی سرا کمتر در آن شعر سروده اند به طوری که در میان آثار و اشعار شاعران گذشته ی لک تنها تعداد معدودی قصیده در دیوان ملامنوچهر به چشم می خورد در اشعار سایر شاعران لکی سرا قصیده وجود ندارد. دلیل این امر این است که در قصیده محدودیت قافیه وجود ندارد و این امر باعث می شود که شاعران لکی سرا آن را برای سرودن اشعار خود قالب مناسبی ندانند ولی در عوض مثنوی قالبی است که محدودیت قافیه ندارد لذا قالب مناسبی برای سرودن اشعار لکی می باشد. قصاید لکی از حیث موضوع به سه دسته الف) مدحیه ب) بهاریه ج) شکواییه تقسیم می شوند.

الف) قصاید مدحیه: بیشترین نوع قصاید لکی مدحیه هستند، که شاعر در آنها گاهی با تغزل و تشبیب و گاهی بدون مقدمه به مدح و منقبت ممدوح خویش می پردازد. قصاید مدحیه ی گذشته ی لکی همگی در مدح و منقبت ائمه اطهار می باشند. قصیده معروف « مه مدح شهی مکم » ملامنوچهر یکی از زیباترین قصاید است با این مطلع:
« مه مدح او شهی مکم که شان او خدا وتی
له خمسه النبی و نص خدا جدا خدا وتی »

(ملامنوچهر، ۱۳۸۱: ۸۶)

معنی بیت: « من مدح آن شاهی را می کنم که در شان او خداوند به طور روشن در کتب آسمانی جدا جدا به صراحت بیان کرده است ».

« مصداق کنز مخفیا محیط سر اولیا
ژ علم اهله العبا احاطه ماسوی وتی » (همان: ۸۴)
معنی بیت: « با علم امامت مصداق گنج پنهان و بر سر امامت، محیط اوست بر آنچه غیر از خداست احاطه دارد ». در این قصیده شاعر بدون پرداختن به مقدمه و تعزل و تخلص به مدح و منقبت حضرت علی (ع) می پردازد، و ضمن اینکه آن را در بحر عروضی رجز مخبون چهار بار مفاعلن سروده، تمام ابیات آن را مردف آورده است. تا هم تأکیدی بر اوصاف وی از ممدوح خویش باشد و هم هنر شعری اش را به نمایش بگذارد. در قصیده ای دیگر شاعر لک باز هم بدون مقدمه و تغزل به مدح و منقبت حضرت علی (ع) می پردازد. این قصیده با مطلع زیر شروع می شود:

« هستی گشت ماسوا وجود هستنن علی (ع) سریر عرش نه فلک خزیر پستنن علی
« (ع) »

(همان: ۴۶)

معنی بیت: « وجود همه ی آنچه به جز خداست وجود ماندگار توست تخت عرش فلک نهم در بالاترین فلک برای مقام تو کم است ».

« مافوق دست بان دس له عهد تو مکم الس دست خدا تویی و هس خدا او دستنن علی
« (ع) »

(همان: ۴۶)

معنی بیت: « ای علی (ع) روز الست دست تو بالای دستهاست تو دست خدا هستی و کار خدا بوسیله دست تو درست می شود ».

(ب) قصیده بهاریه: این نوع قصیده تنها یک نمونه در بین قصاید ملامنوچهر کولیوند یافت می شود و آن هم قصیده ی مشهور « شمس زرین بال » است ؛ که با این بیت شروع می شود:

« شمس زرین بال زرین با فروغ و فتح فرین فوق فرق و شرق گرین صبحدم هات او
دیار »

(همان: ۶۹)

معنی بیت: « خورشید زرین با انوار زرینش با روشنایی و پیروزی با شکوهش بر همه ی جای کوه گرین به هنگام صبحگاهان پدیدار شد ».

« بی و تسخیر سلیمان کوه و کش بر و بیابان از زمین تا قاف خندان بی دماغ
روزگار »

(همان: ۶۹)

معنی بیت: « کوه و بیابان و دامنه ی کوه به تسخیر سلیمان (خورشید) درآمد، روزگار و سراسر جهان از زمین تا قله کوه قاف شاد و خندان شد ».

شاعر در این قصیده حدود بیست و یک بیت تغزل و تشبیه در توصیف بهار و وصف طبیعت می آورد که این اشعار از حیث زیبایی و درون مایه در میان اشعار لکی اشتهار دارند، سپس با این تخلص زیبا:

« مقصدم کی ژ بهارن کی ژ نوروز و نگارن حیدر دلدل سوارن حامی روژ
شمار »

(همان: ۷۴)

معنی بیت: « مقصودم از آوردن تشبیب نه وصف بهار و نه توصیف زیبایی و نه وصف طبیعت است بلکه مقصود و منظور من حیدر دلدل سوار است که حامی و پشتیبان روز حساب است ».

« شاه هفت اقلیم و خاور نوربخش هفت کشور یاور و یار پیامبر ذات فضل
کردگار »

(همان: ۷۴)

معنی بیت: « شاهی که هفت سرزمین جهان را به تصرف معنوی خویش درآورد و آنها را از نور اسلام بهره مند ساخت شاهی که (علی (ع)) یاور و یار پیامبر و تجلی ذات پروردگار بود ».

« (ج) قصیده شکواییه: ملامنوچهر در این قصیده به شکوه و شکایت از پیری می پردازد این قصیده با بیت:

« پیری بسه وه، پیری بسه وه پیری باب عیش نه رویم بسه وه »

(همان: ۱۰۸)

معنی بیت: « پیری دیگر بس است. پیری درب شادی را بر رویم بسته است ».

« ژ میل دلدل دلشکسته وه خوارم و دیده شوخ مسحه وه » (همان: ۱۰۸)

معنی بیت: « دلم هم میلی به دلدار و معشوق ندارد زیرا از چشم دلدار زیباروی و شوخ چشم افتاده ام و خوار شده ام ». شروع می شود و در این شاعر از معایب و ضعف های دوران پیری شکوه و شکایت می کند این قصیده از جمله منظومه های زیبایی لکی است که در میان مردم لک و لر و حتی کرد مشهور و معروف است.

۲-۱-۳- مثنوی

پرکاربردترین قالب و نوع شعر در زبان لکی مثنوی می باشد. علت این امر می تواند فراخی قافیه در مثنوی باشد، برعکس سایر قالب ها مثنوی محدودیت قافیه ندارد و شاعر می تواند از این نوع شعر برای بیان مقاصد خود استفاده کند. اکثر شاعران لکی سرا مثنوی های زیبایی دارند. مثلاً غلامرضا ارکوازی به جز تعداد معدودی غزل، تمام آثارش مثنوی می باشد، ملا پریشان نیز از دیگر شاعرانی است که اکثر اشعارش را در قالب مثنوی سروده است. اینک به بررسی و کاربرد مثنوی در آثار شعرای لک می پردازیم:

نقی آزاد یکی از شاعران لک زبان است که در سرودن مثنوی توانایی خوبی داشته است. در مثنوی ای که پاسخ کلامی در رد افکار « اهل حق » می باشد، با دلیل و برهان و با استفاده از احادیث و آیات قرآن به دفاع از افکار خود (شیعه اثنی عشری) و به رد افکار « اهل حق » می پردازد.

این مثنوی با این بیت آغاز می گردد.

« سی منصور واصل، سی منصور واصل نصیحت نامت و نم بی واصل »
(غضنفری، ۱۳۶۴: ۷۵)

معنی بیت: « سید منصور واصل شد نصیحت نامه ات برایم رسید ».

« ثانی هر بنا بن و ریشه بی ریشه غریق دست و حشیشه » (همان: ۷۵)

معنی بیت: « هر بنا و ساختمانی به بنیان و پی وابسته است و هر غریق دست به گیاه دراز می کند و به آن متوسل می شود ». در میان انواع مثنوی، مثنوی حماسی در بین شاعران لک جایگاه ویژه ای دارد. این امر به چند علت در میان شاعران لک مورد توجه بوده:

۱- در بین طوایف لرستان هر از چندگاهی بر سر موضوعات مختلف، چون چراگاه دامها، آبشخور دامها و یا بر اثر اختلاف ملکی، نزاع و درگیری روی می داد.

۲- در بعضی از ادوار بین سران عشایر و حکومت مرکزی درگیری هایی به وقوع می پیوست.

۳- گاهی مواقع بین سران عشایر بر اثر قدرت طلبی اختلاف و درگیری به وجود می آمد. این عوامل و عوامل دیگر باعث برانگیختن احساسات شاعران و سرودن مثنوی ها و قصاید حماسی می شد؛ که نمونه زیبایی آن مثنوی خان میرزا در مورد جنگ بین چهار طایفه از طوایف دلفان در منطقه ای به نام حسن بقعه با مطلع:

« جهانگیر بیون، جهانگیر بیون یاران جهانگیرخان جهانگیر بیون » (همان: ۱۵۷)

معنی بیت: « سخن از جهانگیرخان است جهانگیرخان جهانگیر بود ».

« نامه و اسکندر علی آقا و بطی چند ساله فرار حاکمی فتی » (همان: ۱۵۷)

معنی بیت: « نامدار، اسکندر، علی آقا و بطی در زمان حکمرانی فتح اله خان امرائی فرار کردند ». می باشد که با زیبایی هر چه تمامتر این رزم را به نظم می کشد. گاهی شاعران لک از مثنوی برای ابراز غم و اندوه در مرگ عزیزان استفاده می کنند.

مثنوی میرزا حسین بنان در سوگ مهر علی خان امیر منظم نمونه ای از این گونه مثنوی هاست که با بیت:

« یانش خاپیر بی، یانش خاپیر بی بزرگ سرداری، یانش خاپیر بی » (همان: ۲۲۸)

معنی بیت: « خانه اش خراب شد سرداری بزرگ خانه اش خراب شد ».

« امیری نه چنگ گیکو اسیر بی و ناچار تسلیم حکم تقدیر بی » (همان: ۲۲۸)